

Qahramon xarakterini yaratishda dialoglarning o'рни

Baxoraxon G'ofurova

QDU, "San'atshunoslik" kafedrası dotsenti

Annotatsiya

Ushbu maqolada badiiy asarlarda qahramon xarakterini shakllantirishda dialoglarning tutgan o'рни ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilib beriladi. Dialoglarning qahramon ruhiyati, ularning dunyoqarashi, ijtimoiy mavqei hamda individual xususiyatlarini ochib berishdagi ahamiyati ham yoritiladi. Shuningdek, dialog orqali sahnada konflikt yaratish, syujetni rivojlantirish va obrazning ichki dunyosini ko'rsatish masalalarini ham ko'rib chiqamiz. Tadqiqot natijasida dialoglar qahramon xarakterini jonlantiruvchi muhim badiiy vosita ekanligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar:

Dialog, qahramon xakteri, badiiy asar, nutq, obraz, konflikt, syujet, individual xususiyat, ruhiy holat, badiiy tasvir.

Dialog — bu ikki yoki undan ortiq shaxs o'rtasidagi og'zaki yoki yozma muloqot shakli bo'lib, badiiy asarlarda bu muhim tasvir vositalaridan biri hisoblanadi. U qahramonlar o'rtasidagi o'zaro fikr almashuvini ifodalash bilan birga, ularning xakteri, dunyoqarashi, ruhiy holati va ijtimoiy mavqeini ham ochib berishga xizmat qiladi.

Badiiy adabiyotda keltirilgan dialog voqealar rivojini tezlashtiradi, syujetni jonlantiradi hamda o'quvchini asar ichiga yanada jalb etadi. Dialog orqali muallif qahramonlarning o'zaro munosabatlarini, qarama-qarshiliklarini va ichki kechinmalarini tabiiy tarzda ko'rsata oladi. Har bir qahramonning nutqi o'ziga xos bo'lib, uning individual xususiyatlarini aks ettiradi.

Shuningdek, dialog dramatik asarlarda asosiy ifoda vositasi bo'lsa, nasriy va epik asarlarda esa muhim yordamchi vosita sifatida xizmat qiladi. U monologdan farqli ravishda o'zaro muloqotga asoslanadi va fikrlar almashinuvi orqali mazmunni chuqurlashtiradi.

Demak, dialog — bu nafaqat oddiy suhbat, balki badiiy asarda mazmun va obrazlarni ochib beruvchi muhim badiiy unsurdir.

Badiiy adabiyotda qahramon xakterini yaratish muhim estetik vazifalardan biri hisoblanadi. Yozuvchi turli badiiy vositalar orqali obrazni jonlantiradi, uning ichki va tashqi olamini o'quvchiga ochib beradi. Shunday vositalardan biri — dialogdir. Dialog nafaqat qahramonlar o'rtasidagi muloqotni ifodalaydi, balki ularning xakterini, ruhiy kechinmalarini va dunyoqarashini ham ochib beradi.

“Sahna asarlarida dialog bosh ifoda vositasi bo‘lib, aloxida ahamiyat kasb etadi. Dialogsiz sahna asarini tassavur etish mumkin emas. Dialogda asar qahramonlarining to‘qnashuvi, kurashi oqibatida monolog va ichki monologni aytish uchun zamin xozirlanadi”¹. Dialog qahramonning nutqi orqali uning kimligini ko‘rsatadi. Har bir qahramonning gapirish uslubi, so‘z tanlashi, ohangi uning individual xususiyatlarini namoyon etadi. Masalan, sodda va qisqa gapiruvchi obraz kamtar yoki tortinchoq bo‘lishi mumkin, murakkab va obrazli nutq esa uning bilimli yoki ziyoli ekanligini bildiradi.

Dialoglar qahramonning ichki kechinmalarini bilvosita ochib beradi. Ba‘zan qahramon o‘z his-tuyg‘ularini to‘liq aytmaydi, lekin uning nutqidagi pauzalar, takrorlar yoki keskinliklar orqali ruhiy holat seziladi. Bu esa obrazni yanada real va ishonarli qiladi. “Dialog shart-sharoit, davr, muxit hamda vaziyatga, asar qahramonlarining fe‘l-atvoriga qarab uzun, qisqa ochiq, va tagzaminli shakllarda namoyon bo‘ladi. Asar qatnashchilarining maqsad sari intilishlari, kurashlari, ziddiyatlari ularning niyat borasidagi xatti-harakatlari ba‘zi hollarda dialoglarning uzun bo‘lishiga olib keladi. Bunday dialoglarda qahramonlar o‘rtasidagi munozara dastlab tugallanmay qolishi ham mumkin”².

Dialoglar asarda konfliktni yuzaga keltirish va rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Qahramonlar o‘rtasidagi qarama-qarshi fikrlar, bahslar orqali syujet dinamikasi kuchayadi. Aynan dialoglar orqali ijtimoiy, axloqiy yoki shaxsiy ziddiyatlar ochiladi.

Dialoglar voqealar rivojiga xizmat qiladi. Ular orqali yangi ma‘lumotlar beriladi, voqealar o‘rtasidagi bog‘liqlik mustahkamlanadi. Shu bilan birga, dialoglar o‘quvchini asar ichiga olib kirib, voqealarni bevosita kuzatayotgandek taassurot uyg‘otadi.

Xulosa qilib aytganda, dialoglar badiiy asarda qahramon xarakterini yaratishda muhim vosita hisoblanadi. Ular orqali qahramonning individual xususiyatlari, ruhiy holati va ijtimoiy mavqei ochib beriladi. Dialoglar nafaqat obrazni jonlantiradi, balki asarning umumiy badiiy qiymatini ham oshiradi. Shu bois yozuvchi dialoglardan maqsadga muvofiq va mahorat bilan foydalanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. K. S. Stanislavskiy. “Aktyorning o‘z ustida ishlashi” – T., Yangi., 2010.
2. Jumanov I. Sahna nutqi – T., “Abu matbuot konsult” MChJ nashriyoti– 2015.
4. Boltaboyeva U. Sahna nutqi. Toshkent, INNOVATION-ZIYO, 2019.
5. Nosirova A. Jonli so‘z san‘ati – T., TDSI bosmaxonasi, 2003.
6. Boltaboyeva U. Qahramon qiyofasini yaratishda Stanislavskiy ta‘limotining mohiyati. Oriental Art and Culture Scientific Methodical Journal. Volume 7. Issue 1. January 2026. 122-126 - betlar.

¹ U.Boltaboyeva, Sahna nutqi – Darslik, T.- Innovatsion-Ziyo -2023.

² U.Boltaboyeva, Sahna nutqi – Darslik, T.- Innovatsion-Ziyo -2023.